

Az alternatív iskolát választó szülők iskolaválasztási motívumai és elvárásai az iskolával szemben

A tanulmány egy közismert szociálismédia-felületen található, az alternatív iskolák iránt érdeklődőket tömörítő nyilvános csoportban közzétett, alternatív iskolát kereső posztok kvalitatív tartalomelemzésének eredményein keresztül mutatja be egyrészt, hogy milyen okok húzódnak meg annak hátterében, hogy a szülők alternatív iskolát szeretnének választani gyermekeik számára, másrészt, hogy milyen elvárásokat fogalmaznak meg az iskolával, az iskolában folyó oktató-nevelő munkával szemben.

Bevezetés

Az iskolaválasztás fontos mérföldkö egy család életében, és a szülők a lehető legjobb oktatást nyújtó iskola választásával szeretnék biztosítani gyermekeik számára a sikeres életpályát felnőttkorban (Andor és Liskó, 1999), ebből kifolyólag régóta a neveléstudományi érdeklődés középpontjába került, és számos kutatás keretében foglalkoztak a szülők iskolaválasztását meghatározó tényezők, iskolaválasztási preferenciáik és iskolaképük vizsgálatával, melyeknek, bár a vizsgálatokba bevont minta nagyságában jelentős eltéréseket mutattak, közös jellemzőjük, hogy az iskolaválasztás kérdését többnyire iskolatípustól függetlenül vizsgálják, és kérdőíves felmérések eredményeit összegezik a statisztikai elemzés módszerével (Imre, 2002; Hunyady, 2002; Józsa és Hricsovinyi, 2011; Tuza, 2011; Hunyady, 2014; Hunyady és M. Nádasi, 2014; Fejes és Szűcs, 2018; Hricsovinyi és Józsa, 2018; Garbaczé Olasz és Szűcsné Hütter, 2021; Fejes és mtsai, 2022). Ez alól kivételt képez Hunyady Györgyné (2002) kutatása, amely az iskolaválasztási motívumokat a fenntartó típusa szerinti megoszlásban is elemezte, valamint Solymosi Katalin (2013), aki az alternatív iskolát választó szülők választásának hátterében meghúzódó nézeteket és motívumokat vizsgálta pszichológiai megközelítésben. Jelen tanulmány ezeket az eredményeket szeretné kiegészíteni, árnyalni a szülők egy speciális csoportja, az alternatív iskolát választani szándékozók körében végzett kvalitatív elemzésen alapuló kutatás eredményeinek bemutatásával, melynek keretében egy közismert szociálismédia-felületen található, az alternatív iskolák iránt érdeklődőket tömörítő nyilvános csoport olyan posztjait vizsgáltuk tartalomelemzés módszerével, amelyekben a szülők alternatív iskolát kerestek gyermekeik számára.

Iskolaválasztás, iskolaválasztási motívumok és az iskolával szembeni elvárások

Iskolaválasztás

Az iskola a gyermek életében meghatározó szerepet játszik, a szülő pedig a megfelelő iskola kiválasztásánál arra törekszik, hogy a gyermeke számára megfelelő, gondoskodó, biztonságos közeget nyújtó intézményt válasszon. Ebben a folyamatban a szülők döntését több tényező is befolyásolja. Ezek közé tartozik többek között, hogy milyen ismeretekkel, tapasztalatokkal rendelkeznek a különböző iskola-alternatívákról, magáról az iskolában folyó oktatásról és nevelésről, illetve milyen információt kapnak a szülő-társaktól az egyes iskolák vonatkozásában (Solymosi, 2013). A kutatások eredményei arra is rámutattak, hogy az iskolaválasztás függ a család szociokulturális helyzetétől is (Andor és Liskó, 1999; Sági, 2003; Bosetti, 2004; Kertesi és Kézdi, 2005; Bell, 2009; Vincent, Braun és Ball, 2010; Józsa és Hricsovinyi, 2011; Hricsovinyi és Józsa, 2018), ugyanis az alacsonyabb iskolázottságú és szocioökonómiai státuszú családok iskolára vonatkozó ismeretei, tájékozottsága a választási lehetőségek között, az iskoláztatásra fordítható anyagi lehetőségeik korlátozottabbak, és kevésbé ismerik fel az iskolaválasztás adta lehetőség fontosságát, mint a magasabb társadalmi státuszú családok (Csapó, 2003; Bajomi, 2007; Berényi és mtsai, 2008; Fejes 2013; Berényi, 2018). Ezen túlmenően Berényi Eszter (2008) az iskolaválasztás kapcsán arra is felhívja a figyelmet, hogy azt országos viszonylatban nem érdemes vizsgálni, mivel a szülők lokálisan keresik gyermekeik számára az elérhető iskola-alternatívákat.

Ezenkívül azt is érdemes megjegyezni, hogy az iskolaválasztó szülők csoportjából az alternatív iskolát választók egyértelműen a magasabb szociokulturális háttérű családok közül kerülnek ki, valamint döntésükkel „nagyobbat lépnek” (Solymosi, 2013. 391.) a többi szülőhöz képest, mivel ők nem az oktatási rendszert alkotó többségi iskolák közül választanak, hanem egy, azoktól eltérő alternatívát.

Iskolaválasztási motívumok és elvárások az iskolával szemben

Nemzetközi és hazai kutatási eredmények egyaránt azt mutatják, hogy az iskola választását több tényező befolyásolja. Ezek közé tartozik többek között az iskola által nyújtott oktatás-nevelés színvonala, az iskola hírneve, az iskola lakóhelyhez való közelsége, az iskola értékrendje és az iskola által kínált tanórán kívüli foglalkozások. Bosetti (2004) szerint ezek közül a szülők az iskola eredményességét és az iskolai teljesítményt helyezik előtérbe, és az oktatás minőségének értékelésében gyakran a szabványosított teszteredményekre és a rangsorokra támaszkodnak. Emellett az iskola hírneve, a közösség megítélése játszanak fontos szerepet a döntéshozatalban (Lareau, 2011). A közelség és a kényelem szintén befolyásolja az iskolaválasztást, mivel a szülők gyakran előnyben részesítik azokat az iskolákat, amelyek könnyen elérhetőek és illeszkednek a napi rutinjukba (Ball, Bove és Gewirtz, 1995). Ezenkívül a kulturális és vallási értékek is befolyásolják a döntést, ugyanis sok szülő olyan iskolát választ, amely összhangban van a hitével és nevelési-oktatási filozófiájával (Goldring és Phillips, 2008), valamint a tanórán kívüli lehetőségek, mint például a művészeti és sportprogramok is a szülői preferenciákhoz tartoznak, mivel ezek a tevékenységek elősegítik a gyermek holisztikus fejlődését (Reay és Lucey, 2000). Ezek a tényezők összetett módon hatnak egymásra, és mutatják a szülők iskolaválasztása mögött meghúzódó motívációk sokféleségét.

Magyarországon is több kutatás keretében vizsgálták szülők iskolaválasztási motívumait és iskolával szembeni elvárásait, amelyek a vizsgálatba bevont szülők körét illetően

változatos képet mutatnak mind a minta nagyságát, mind pedig területi elhelyezkedését illetően. Imre (2002) hat kistérségre kiterjedő kérdőíves kutatás keretében vizsgálta 779, gyermekét általános iskolába járató szülő esetében az iskolaválasztás kérdését, és összefüggést mutatott ki a szülő, jellemzően az apa magasabb iskolai végzettsége és aközött, hogy éltek-e a szabad iskolaválasztás lehetőségével. Az iskolával szemben megfogalmazott szülői elvárások esetében a megkérdezettek legfontosabbnak az alapvető kompetenciák (írás, olvasás, számolás) mellett a legfontosabb ismeretek elsajátítását, a tanulás iránti vágy felkeltését, a megfelelő viselkedés kialakítását, a pályaválasztás segítségét tartották, valamint azt, hogy az iskolában a gyerekek olyan nevelésben és oktatásban részesüljenek, hogy felnőttként megállják majd a helyüket az életben (Imre, 2002).

Hunyady Györgyné (2002) kérdőíves kutatásába 500 fő lett bevonva országos rétegzett mintavétellel, melynek szempontja a település jellege és az iskola – ahova a gyermek járt – fenntartói típusa volt. A teljes mintán az iskolaválasztási motívumok között első helyen az iskola közelségét, azt követően az iskola jó eredményeit, jó hírét nevezték meg a válaszadók. Harmadik helyen szerepelt, hogy a gyerekek jól érzik magukat az iskolában, ezt követte, hogy jók a tanárok, valamint ötödik helyen jelent meg választási szempontként, hogy hasonló gyerekek járjanak az iskolába. Az alapítványi és magánfenntartású intézményeket választók körében, amelyeket a tanulmány összegző részében alternatív iskolának nevez a szerző, a vizsgálat kimutatta, hogy eltérő preferenciák azonosíthatóak. A magániskolát választók esetében első helyen szerepelt kiemelten magas arányban, hogy a gyermek jól érezze magát, ezt követte, hogy jók legyenek a pedagógusok. A válaszadók harmada tartotta fontosnak, hogy az iskola speciális képességeket is fejlesszen, és hasonló gyerekek járjanak az iskolába, valamint ötödik helyen iskolaválasztási szempontként megjelent a vallásos nevelés is.

Az iskolával kapcsolatos elvárások esetében a teljes mintán végzett kutatás eredményei szerint a szülők számára legfontosabb, hogy az iskola fejlessze a gyermek gondolkodását és értelmét, megtanítsa az anyanyelvét, fejlessze egyéni képességeit, tisztességre és erkölcsre nevelje, illetve ötödik helyen az idegen nyelv tanítása szerepelt. Az alapítványi és magánfenntartású iskolát választó szülőknél egyrészt az egyes szempontok közötti fontosság részbeni eltolódását figyelték meg. A gondolkodás és az értelem fejlesztése ugyan a válaszadók ezen körében is az első helyen maradt, de második helyre került a képességek fejlesztése, megelőzve az anyanyelv elsajátítását. A negyedik és az ötödik helyen viszont a teljes mintában az első öt helyen nem szereplő szeretetteljes bánásmódot és az együttműködési képesség fejlesztését nevezték meg a válaszadók az iskolától elvárt feladatok kapcsán (Hunyady, 2002).

Hunyady Györgyné több mint 10 év után a szülők iskolaképének feltárására tett kísérletet 547 szülő bevonásával, melynek keretében azon a kérdésen keresztül, hogy mit változtatnának a szülők az iskolai oktatással-neveléssel kapcsolatban, keresték a választ a szülők által elképzelt ideális iskolára vonatkozóan. A kutatási eredmények szerint egy humanizáltabb, de a jelenlegi konzervatív iskolán keveset változtatni szándékozó iskolakép volt azonosítható. Az iskolák jelenlegi állapotából kiindulva elsődlegesen az iskola infrastrukturális feltételeinek javítását tartották a szülők fontosnak. Az iskolai pedagógiai munka tekintetében a tanév rendjét és az iskolai napirendet illetően az egyenletesebb terhelést emelték ki. Emellett megjelent az igény az iskola által nyújtott változatos foglalkozásokra és az alacsonyabb osztálylétszámokra, a teljesítménykényszer csökkentésére, és bár jóval kisebb mértékben, de a barátságos, gyermekközpontú légkör biztosítására is. Bár a kutatás során itt is külön almintát képeztek az alternatív (alapítványi és magán-) iskolák, az alacsony elemszám miatt az eredmények az előző kutatástól eltérően az elemzés során nem lettek részletesen bemutatva.

Hunyady és M. Nádasi (2014) a szülők iskolaképét vizsgálta 2012-ben országos rétegzett mintavétellel 512 szülő bevonásával. Ennek keretében a zárt kérdésekre adott

válaszok alapján az iskolaválasztási motívumok tekintetében az elsődleges szempontok között szerepelt az iskola közelsége a lakóhelyhez, valamint az iskola eredményessége. Ezt követte hasonló arányban, hogy a tanárok jól tanítanak, és a gyerekek jól érzik magukat az iskolában. Emellett fontos szempont volt még a szülők számára, hogy hasonló gyerekek járjanak az iskolába, és valamilyen speciális felkészítést nyújtson az iskola, valamint, hogy jó az iskolából továbbtanuló gyermekek aránya is.

Szűkebb mintán egy Hajdú-Bihar megyei kisváros vonatkozásában készült reprezentatív felmérés arról, hogy a szülők mit várnak el az iskolától. Ennek eredménye szerint a szülők az infrastruktúra javítását, a jó tanárok és az egyenlő bánásmód biztosítását, a minőségi, gyermekközpontú nevelést és oktatást, a kompetenciák egyéni fejlesztését emelték ki az iskolától elvárt feladatok közül (Tuza, 2011). Ezen kívül egy gyakorlóiskola vonatkozásában végeztek szintén kérdőíves kutatást arra vonatkozóan, hogy a szülők milyen szempontokat tartanak fontosnak az iskolaválasztásnál. Eszerint a szülők számára legfontosabb szempont a tanárok felkészültsége a tanítás és nevelés szempontjából egyaránt, valamint, hogy jó kapcsolat legyen a tanárok és a diákok között, és a gyerekek jól érezzék magukat az iskolában. Ezt követték olyan szempontok, mint az igazságos értékelés, a szülők és a pedagógusok közötti partneri együttműködés, a pedagógusok nyitottsága, rugalmassága, valamint a színvonalas idegennyelv-tanítás, továbbá az elfogadó, gyermekközpontú iskolai légkör (Garbaczné Olasz és Szűcsné Hütter, 2021).

Fejes és munkatársai (2022) a szülői preferenciákat és tapasztalatokat vizsgálták online kérdőívvel az általános iskola választásával összefüggésben 526 szülő körében. Az eredmények alapján az iskolaválasztásnál legfontosabb szempontként az iskola közelsége volt azonosítható. Emellett lényeges tényező volt még a tanító személyisége, az iskola légköre, felszereltsége és az iskola jó híre. Az oktatás minőségével kapcsolatban az iskola tanulóinak középfokú továbbtanulási mutatói mutatkoztak fontos szempontnak.

Az alternatív iskolát választó szülők körében Solymosi (2013) az alternatív iskola választásának háttérében húzódnó szülői nézeteket és motivációkat vizsgálta pszichológiai megközelítésben. Ennek során arra kereste a választ egyrészt, hogy az alternatív iskolát választó szülők jellemezhetőek-e valamilyen pszichológiai sajátossággal, másrészt pedig, hogy kimutatható-e összefüggés az iskola nevelési elvei és a szülő nevelési stílusa között. Az eredmények arra mutattak rá, hogy az alternatív iskolát azon szülők választották, akik egykori iskolájukat nem tartották elég kibontakoztatónak, ezért a saját gyermekük számára olyan iskolát kerestek, ahol erre a lehetőségeket biztosítottak látták. Ez többek között a gyermek egyéniségének a kibontakozását, az alkotóképesség fejlesztését, az együttműködésre és a közösségi életre nevelést, a nyugodt és szeretetteljes légkört, valamint az élet dolgai között való eligazodást jelentette. Ezen kívül fontos volt a számukra, hogy az iskolában elfogadják a gyermeket, figyeljenek rá, teret kapjon a gyermek egyénisége, nagyobb a szabadság, nyitottak, és a gyermek szereti az iskolát (Solymosi, 2014).

A kutatás módszerei

Kutatásunk során az iskolaválasztók egyik speciális csoportja, az alternatív iskolát választó szülők esetében egyrészt arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen okok húzódnak meg annak háttérében, hogy a szülők alternatív iskolát szeretnének választani gyermekeik számára, másrészt pedig vizsgáltuk, hogy a szülők milyen elvárásokat támasztanak az iskolával szemben. A kérdések megválaszolására egy közismert szociálismédia-felületen található, az alternatív iskolák iránt érdeklődőket tömörítő nyilvános csoport posztjait vizsgáltuk. A vizsgálatba 13 hónap, tehát az iskolaválasztás szempontjából fontosabb és kevésbé fontos időszakokat is magában foglaló időtartam alatt megjelent olyan posztokat vontunk be, amelyekben a szülők abban kértek segítséget a csoport tagjaitól,

hogy az általuk meghatározott elvárásoknak megfelelő iskolát találjanak gyermekeik számára. Ennek a kritériumnak az előzetes szűrést és az esetleges ismétlődések kiszűrését követően 188 poszt felelt meg, amelyben posztonként egy szülő keresett egy vagy több gyermeke számára alternatív iskolát. Az így kiválogatott üzeneteket, posztokat kvalitatív adatként értelmezve (vö. Kuckartz, 2012) QDA Miner Lite 3.0.2. tartalomelemző szoftverrel támogatott kvalitatív tartalomelemzésnek vetettük alá, amely lehetővé teszi a kvalitatív adatok kvantitatív elemzését is (Sántha, 2022).

A kutatás korlátai

Kutatásunk egyik korlátja a reprezentatív nagymintán végzett kérdőíves kutatásokkal szemben, hogy a 188 poszt elemzése viszonylag kis mintának tekinthető. De, mint ahogyan a kis mintán végzett felmérésekkel kapcsolatban Hunyady Györgyné (2002) is rámutatott, ennek ellenére ezek eredményének jelentősége nem elhanyagolható. A kutatásában részt vevők közül 300 szülő gyermeke járt önkormányzati fenntartású iskolába, egyházi, illetve alapítványi vagy magánfenntartású iskolába pedig 50-50, ami szintén viszonylag kis almintának tekinthető. A kapott eredmények azonban meglátása szerint is fontos információkkal szolgálnak az adott fenntartói típushoz tartozó iskolákat választó szülők iskolaképére, iskolaválasztási motivációira és iskolával szembeni elvárásaira vonatkozóan.

A kutatás további korlátja, hogy nem előre meghatározott iskolaválasztási motívumok, iskolával szembeni elvárások választásával, rangsorolásával vizsgáltuk az alternatív iskola választásának háttérében álló okokat, az iskolaválasztást meghatározó tényezőket és az iskolával szembeni elvárásokat, hanem az alternatív iskolát kereső szülők iskolai nevelésről, oktatásról alkotott laikus elképzelései, nézetei alapján. A laikus pedagógiai elképzeléseket, nézeteket és elméleteket egyrészt a szülőket ért közvetett (mások által szerzett tapasztalatok) és közvetlen (saját) pedagógiai hatások határozzák meg, másrészt a különböző médiumokon keresztül szerzett ismeretek befolyásolják, és fontos szerepet játszanak a családi nevelés színterén (M. Nádasi, 2006). A laikus pedagógiai nézetek napjainkban gyakran az interneten is megjelennek, ahol a tagok laikus pedagógiai nézetei olvashatók többek között adott témában létrehozott fórumokon, laikusok által létrehozott pedagógiai témájú portálokon, weblapokon (Lénárd, 2009), illetve a kutatásunk során vizsgált, szociálismédia-felületen található csoport posztjaiban is.

Fontos megjegyezni, hogy a laikus és tudományos pedagógiai elméletek és nézetek ugyan különböznek egymástól, de nem függetlenek egymástól. A laikus pedagógiai elméletek intuitív, tapasztalaton alapuló elképzelések az iskoláról, a tanításról és a tanulásról, amelyeket az egyének személyes tapasztalatok és kulturális hatások révén alakítanak ki, és gyakran nélkülözik az empirikus alátámasztást (Vosniadou, 2001), a tudományos pedagógiai elméletek ezzel szemben szisztematikus kutatásokon, empirikus bizonyítékokon és szigorúan tesztelt elméleti modelleken alapulnak (Bransford, Brown és Cocking, 2000). Azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a laikus pedagógiai elméletek, nézetek és a tudományos pedagógiai elméletek között szoros az összefüggés azáltal, hogy a hétköznapi elméletek a tudományos kutatásokat, elméleteket is befolyásolni tudják (M. Nádasi, 2006), illetve a laikus pedagógiai nézeteket, elképzeléseket meghatározó források között is szerepelhetnek tudományos igényű és/vagy tudományos ismeretterjesztő források is. Mindezt szem előtt tartva tisztában vagyunk azzal, hogy a szülők által meghatározott fogalmak – mint pl. mit értünk alternatív iskolán, személetes módon – nem feltétlenül fedik teljes mértékben azt, ahogyan e fogalmakat a szakma és a neveléstudomány képviselői értelmezik, ennek ellenére az átfedés a kettő között feltételezhető, és ezek a különböző forrásból szerzett ismeretek többek között befolyásolják az iskolaválasztást és az iskolával, pedagógusokkal szembeni szülői elvárásokat.

Kutatásunk korlátait összegezve tehát elmondható, hogy az országos vagy településre vonatkozó, reprezentatív mintavétellel végzett vizsgálatokhoz képest a számosság tekintetében csekélynek tekinthető, és a válaszadók többsége laikus nézeteit, elvárásait fogalmazta meg a posztokban. Mindazonáltal úgy gondoljuk, hogy a kapott eredmények alkalmasak fontos következtetések levonására az alternatív iskolát választó szülők választásának háttérében álló okok és az iskolával szemben támasztott elvárások vonatkozásában.

Eredmények

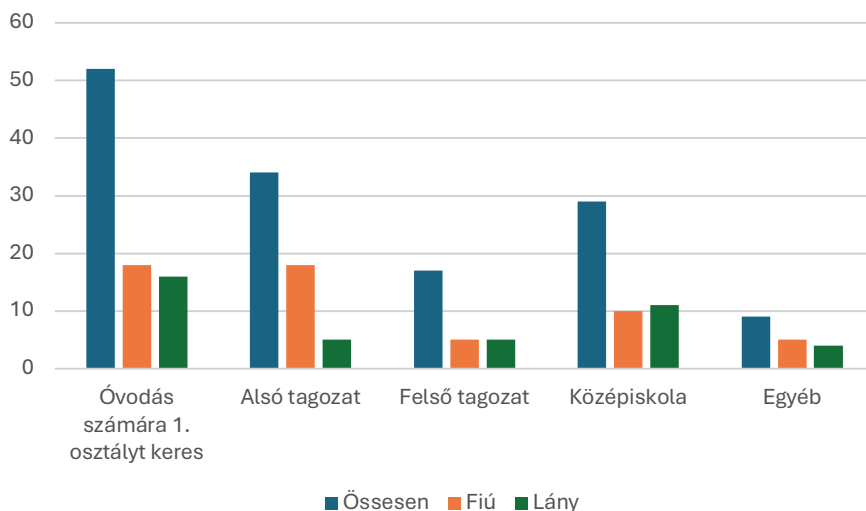
A vizsgálatba bevont posztok tartalmának feltérképezése során láthatóvá vált, hogy a posztokban a szülők az iskolakereséssel kapcsolatban változatos mennyiségű és tartalmú információt osztottak meg, ezért az előzetes áttekintés után a következő elemzési szempontokat határoztuk meg:

1. Milyen életkorú gyermekek számára, illetve életkorra vonatkozó adat hiányában az iskoláztatás mely szakaszában keresnek alternatív iskolát a szülők?
2. Mi jellemzi a gyermeket, aki számára a szülők alternatív iskolát keresnek?
3. Milyen okok húzódnak annak háttérében, hogy a szülő a többségi iskola helyett alternatív iskolát keres gyermekének?
4. Milyen elvárásokat fogalmazznak meg a szülők a keresett alternatív iskolával szemben?

A gyermekek jellemzői

A gyermekek jellemzői közül egyrészt a gyermek nemére (fiú, lány, egyéb), életkorára vagy tagozatra (alsó tagozat, felső tagozat, középiskola) vonatkozóan kerestünk információkat.

A vizsgált 188 poszt alapján 141 esetben tudtunk következtetést levonni a gyermek nemére, életkorára, vagy arra vonatkozóan, hogy mely iskolafokon keresnek a szülők alternatív iskolát a gyermek számára (1. ábra).

1. ábra. A gyermekek nem és életkor szerinti megoszlása a gyermek számára keresett iskolafok alapján

Mivel az elemzésünk szempontjából relevánsabb az iskolafok szerinti elemzés, a következőkben az összehasonlítást ennek mentén végezzük. A posztok elemzése alapján látható volt, hogy a legtöbb esetben (52 gyermek) a szülő már az első osztály megkezdése előtt alternatív iskolát szeretne választani gyermekének. Ezt követte az alsó tagozatos időszak. Ebben a szakaszban 34 gyermek számára kerestek alternatív iskolát, majd a középiskolába jelentkezéskor vagy a középiskolás évek alatt 29 esetben gondoltak a szülők és/vagy a gyermekek (néhány esetben maga a gyermek keresett iskolát saját maga számára) a tanulmányok alternatív iskolában történő folytatására. A váltási szándék az alternatív iskolára legkevésbé a felső tagozatos iskolaévek alatt volt azonosítható. Az egyéb kategóriába sorolt gyermekek esetében az életkorra, iskolafokra vonatkozóan nem, csak a gyermek nemére vonatkozóan találtunk információt.

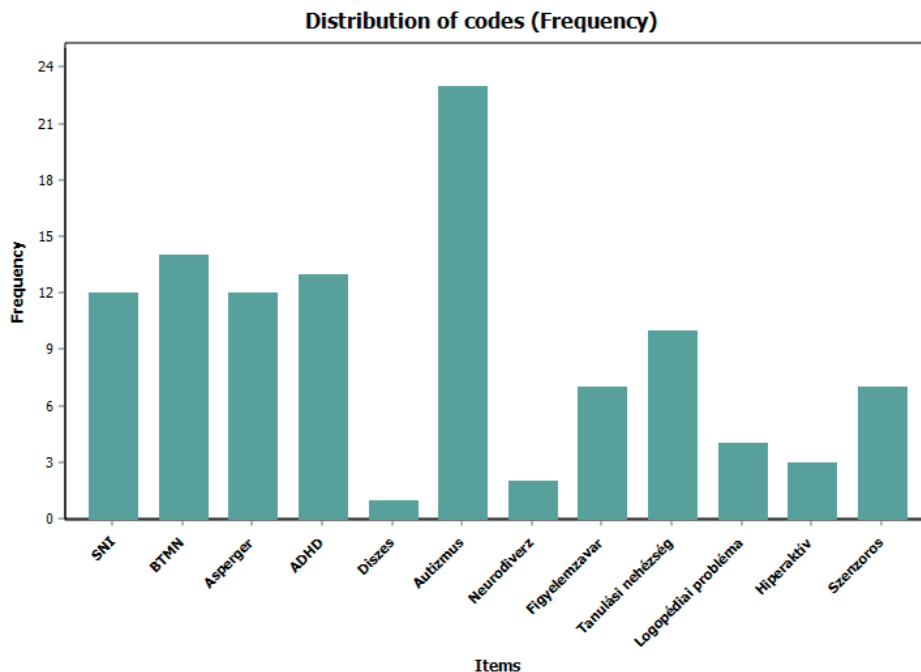
A gyermek nemére vonatkozóan 107 esetben tudtunk következtetést levonni. Ez alapján látható volt, hogy a fiúk száma enyhén magasabb: összesen 56 fiú és 41 lány számára kerestek alternatív iskolát a szülők. Jelentős eltérés a fiúk és a lányok aránya között az alsó tagozatos évek alatt mutatkozott, ahol több mint háromszor annyi fiú volt azonosítható, mint lány. Az eltérés okaként valószínűsíthető, mint ahogyan erre az eddigi kutatások is rámutattak, hogy a lányok és a fiúk között eltérések mutathatók ki az iskolai eredményesség tekintetében. A lányok fegyelmezettebbek és szorgalmasabbak, tanulási módszereik is sikeresebbek (Rostás és Fodorné Bajor, 2003), valamint jobbak a szociális készségeik, és pozitívabban is viszonyulnak a tanuláshoz (Fényes 2009, 2010; Engler és Bocsi, 2016). Ezenkívül a lányok inkább meg akarnak felelni a külső (tanárok és szülők felől érkező) elvárásoknak, mint a fiúk. A fiúk viszont kevésbé tudnak figyelni az iskolában, a közös munka nehezebben megy, a közösségbe nehezebben illeszkednek be (H. Sas, 1984).

A szülők a megfelelő alternatív iskola megtalálása miatt fontosnak tartották azt is, hogy információkat osszanak meg a közösség tagjaival gyermekükkel kapcsolatban. A gyermek jellemzőire vonatkozóan egyrészt a gyermek (speciális) szükségletére utaló, másrészt a gyermek tanulási képességeit, harmadrészt pedig a személyiségét jellemző fogalmakat kerestük.

Az elemzés rávilágított arra, hogy a posztok között kiemelkedően magas azok aránya, amelyekben valamilyen szempontból speciális szükségletű gyermek számára keresnek alternatív iskolát. Összesen 104 itemet tudtunk azonosítani, amely a gyermekek speciális szükségletére utalt, melynek megoszlását a 2. ábra mutatja. Itt ki kell emelnünk, hogy a szülők arról is nyilatkoztak, hogy gyermekük esetében a nevezett probléma szakorvosi, szakbizottsági véleménnyel alá van támasztva, vagy éppen kivizsgálás alatt áll.

A kapott eredmények alkalmasak lennének nagyobb kategóriákba való összevonásra, mégis úgy gondoljuk, hogy árnyaltabb képet kapunk azokról a gyermekekről, akik számára alternatív iskolát keresnek a szülők, ha megtartjuk azokat a kategóriákat, amelyeket a szülők használtak gyermekeik jellemzésére. Az adatok alapján látható, hogy a speciális szükségletű gyermekek között kimagasló számban található az autizmus spektrumzavarral küzdők. A szülők ezen kívül a gyermek speciális szükségletének okaként a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségeket, az ADHD-t, az SNI státuszt és az Asperger-szindrómát, valamint a tanulási nehézségeket, a szenzorosságot és a figyelemzavart nevezték meg magasabb számban.

Az alapján, hogy a gyermekek között ilyen magas azok aránya, akik valamilyen okból speciális szükségletűek, arra lehet következtetni, hogy az ő esetükben a szülők inkább gondolják vagy tapasztalták azt, hogy a többségi iskolában nem részesülhetnek megfelelő oktatásban és nevelésben, ezért az alternatív iskolákban látják a lehetséges megoldást gyermekük számára. Ebben a szülői gondolkodásban viszont az a komoly iskolakritika is megfogalmazódik, hogy a többségi iskolák nem tudják kielégítően megvalósítani a speciális szükségletű tanulók integrált nevelését. Ezt támasztja alá, hogy az

2. ábra. A gyermekek speciális szükségleteit meghatározó okok megoszlása gyakoriság szerint

integrált oktatás nagy elterjedése ellenére még nem beszélhetünk teljes körű befogadásról a többségi közoktatási intézményekben, és csak kevés iskola felel meg az inkluzív oktatás kritériumainak, mint pl. az alternatív iskolák között közismert Gyermekek Háza Alternatív Program (Perlusz és Panyik, 2023).

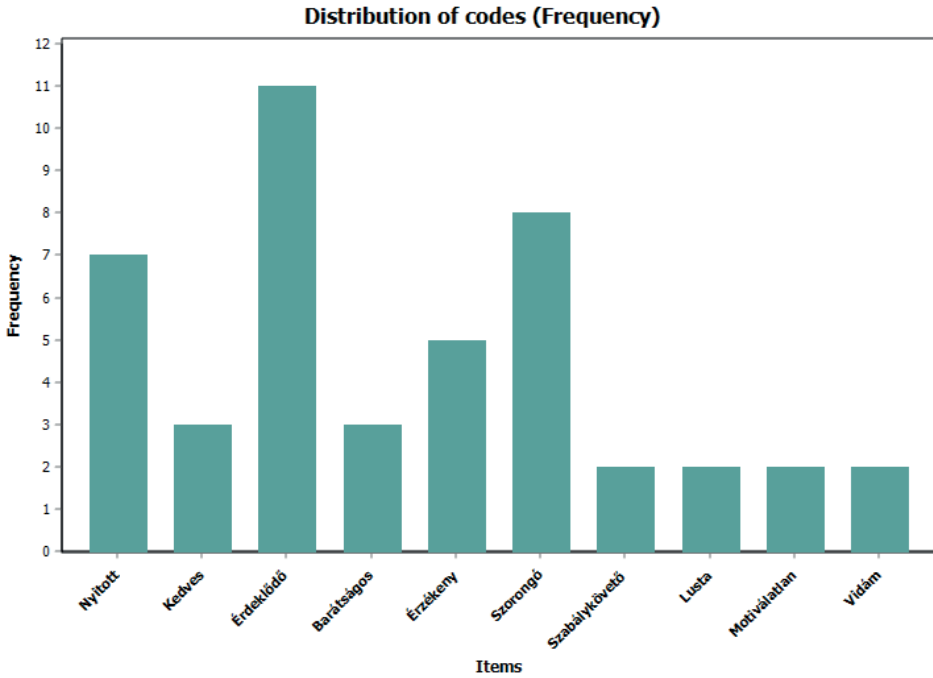
A speciális szükséglet mellett 42 item a gyermek tanulási képességére vonatkozott, amelyek között a szülők inkább a pozitív tulajdonságokat emelték ki: 18 esetben a jó képességet, 15 esetben, hogy a gyermek okos és 9 esetben, hogy jól tanul.

45 item vonatkozott a gyermek személyiségére, melynek eloszlását az egyes tulajdonságok között a 3. ábra mutatja.

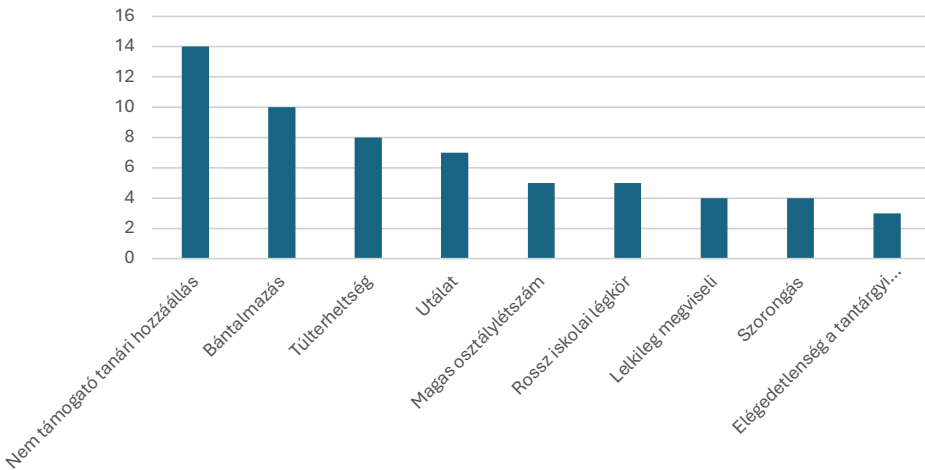
Itt már látható, hogy bár még mindig többségben vannak, nem csak olyan pozitív tulajdonságokat, mint érdeklődés, nyitottság és barátságosság, neveztek meg a szülők, hanem negatívokat is, mint a lustaságot, a motivátlanságot. Emellett érdemes kiemelni még az érzékenységet és a szorongást mint olyan tényezőt, amely a szülő szerint fontos tényező a megfelelő alternatív iskola megtalálásában.

Az alternatív iskola választásának okai

Az iskolaválasztás okainak elemzése során egyfelől az előző (többségi) iskolában szerzett tapasztalatokra, iskolai problémákra (bántalmazás, kirekesztés, tanulási problémák) utaló fogalmakat kerestünk. A posztok elemzése során 27 olyan itemet tudtunk azonosítani, amelyek az alternatív iskola választásának háttérében húzódó okokra utalnak (4. ábra). Ezek jellemzően a többségi iskolában szerzett tapasztalatokhoz köthetőek, és iskolaváltásra ösztönözték a szülőket.

3. ábra. A gyermekek személyisége

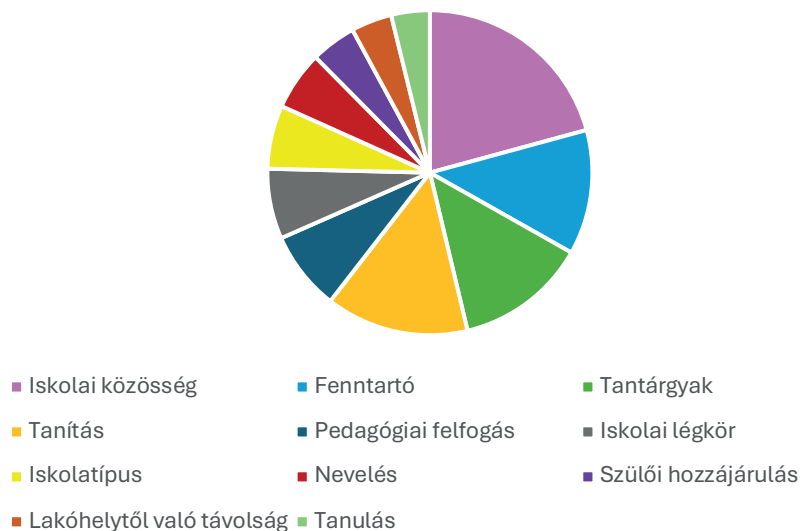

4. ábra. Az alternatív iskola választásának okai

Az okok között kiemelkedő szerepet játszott a gyermeket nem támogató tanári hozzáállás és a gyermek bántalmazása az iskolában. Ezt követte a túlterheltség, valamint, hogy a gyermek nem érzi jól magát az iskolában. Kisebb arányban, de több esetben az iskolaváltás háttérében az állt, hogy az iskolában magasak az osztálylétszámok, rossz a légkör, a gyermek szorong, és lelkileg megviseli az iskolába járás, valamint, hogy a szülők nem elégedettek a tantárgyi tanulással.

A szülők iskolával szembeni elvárásai

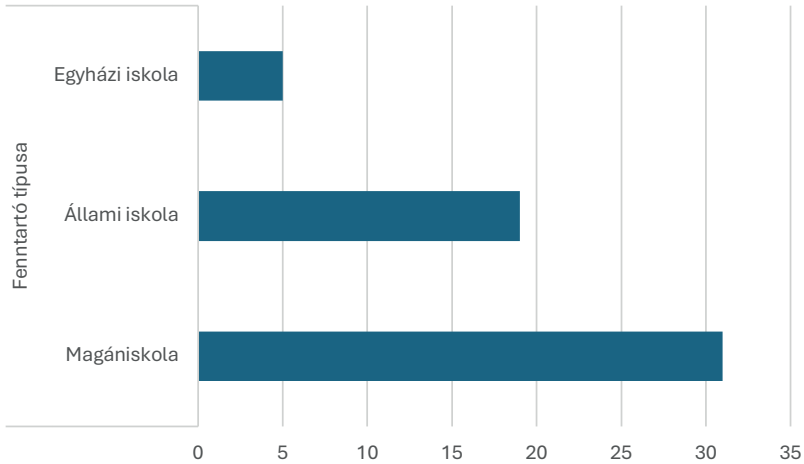
A szülők iskolával szembeni elvárásaira utaló megnyilatkozások száma magas volt. Összesen 443, az iskolával szembeni elvárásokra utaló itemet azonosítottunk, amelyeket a következő kategóriák mentén elemeztünk: az iskola pedagógiai felfogása, az iskolában folyó pedagógiai munka (oktatás és nevelés), a tantárgyak, a tanítás, a tanulás, a tanár, az iskola légköre, az iskolai közösség, az iskola típusa, fenntartója, a lakóhelytől való távolsága és a szülői hozzájárulás mértéke (5. ábra).

5. ábra. A szülők iskolával szembeni elvárásainak eloszlása a különböző szempontok között

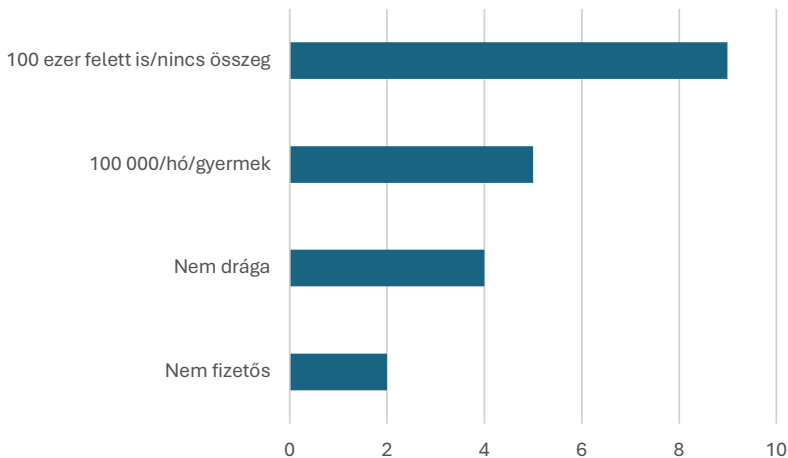
Az iskola jellemzői a földrajzi elhelyezkedés, a fenntartó és a fizetendő szülői hozzájárulás szempontjából

Összehasonlítva a többi szemponttal kisebb mértékben ugyan, de a posztokban történt utalás az iskola fenntartójára, típusára, a lakóhelytől való távolságára és a fizetendő szülői hozzájárulás mértékére vonatkozóan. Fenntartóra vonatkozóan 55 itemet találtunk (6. ábra), melynek alapján megállapítható volt, hogy a szülők számára nem volt kizárólagos elvárás az alapítványi fenntartású magániskola, nyitottak voltak az állami és ugyan kisebb mértékben, de az egyházi fenntartásban lévő iskolára egyaránt. Ez összefügghet azzal is, hogy míg az alapítványi fenntartású iskolákban a szülőknek anyagilag is jelentős mértékben hozzá kell járulniuk gyermekeik oktatásához, addig az állami és egyházi fenntartású iskolákban nem, vagy csak csekély mértékben (Langerné Buchwald és Muity, 2020).

6. ábra. A szülők elvárásainak megoszlása az iskola fenntartójával szemben

A fenntartással szorosan összefügg a fizetendő szülői hozzájárulás, amelyre – mint ahogyan arra az előzőekben is utaltunk – az alapítványi fenntartású magániskolák a működtetés során kisebb-nagyobb mértékben támaszkodnak (Langerné Buchwald és Muity, 2020). Erre vonatkozóan a posztok mennyiségéhez viszonyítva kevés esetben (20 item) találtunk információt, ami alapján arra lehet következtetni, hogy az alternatív oktatás anyagi költségvonzatának mértéke nem tartozik az elsődleges szempontok közé. A költségeket érintő posztokban a szülők többsége vagy nem adott meg összeghatárt, vagy az átlagosan elterjedt gyermekenként fizetendő havi 100 000 forintos összeghatár felett is vállalna gyermeke alternatív iskolai oktatását. Egynegyedük 100 000 forintban maximalizálta azt, és négy esetben kerestek nem drága alternatív iskolát, míg nem fizetős iskolát csak ketten (7. ábra).

7. ábra. A szülők elvárásai az alternatív oktatásért fizetendő anyagi hozzájárulás mértékére vonatkozóan

A fenntartáson és az iskoláztatás költségein túlmenően a posztok egy kis részében (18 item) volt található utalás az iskola lakóhelytől való távolságára vonatkozóan, ahol a többi szempont mellett megjelent az is elvárásként, hogy az iskola közel legyen a lakóhelyhez, vagy tömegközlekedéssel 20-30 perc alatt jól megközelíthető legyen.

Az alternatív iskolákba nagy a túljelentkezés, és az iskoláknak lehetőségük van felvételi eljárás során kiválasztani, hogy kit vesznek fel (Langerné Buchwald, 2023). A felvétel feltételeit kilenc esetben említették, amelyből hat esetben azt fogalmazták meg, hogy ne legyen túljelentkezés, és egyáltalán legyen reális esély a bekerülésre, a többi esetben pedig a speciális szükségletű gyermek fogadására való készséget nevezték meg fontos szempontnak.

Az iskolában folyó oktatás és nevelés

A szülők az iskolában folyó pedagógiai munkát több szempontból, általánosságban és/vagy az egyes területek – mint tanítás és tanulás, nevelés, tantárgyi kínálat, iskolai közösség és légkör – felől közelítették meg. Az iskola általános pedagógiai szemléletmódját illetően 35 itemet tudunk azonosítani, amiből 18 az alternatív szemléletmódot, 17 pedig a gyermekközpontú szemléletmódot nevezte meg. Kiindulva abból, hogy a köztudatban az alternatív szemléletmódot leginkább a gyermekközpontúsággal azonosítják, a szülők összességében gyermekközpontú pedagógiai szemléletmódot várnak el az iskolától.

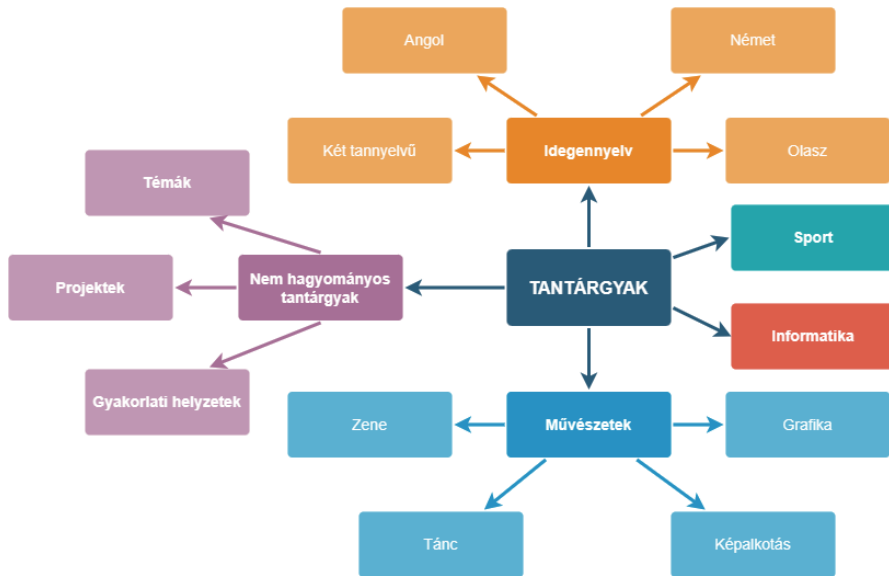
A korábbiakban már említettük, hogy sok esetben a szülők speciális szükségletű gyermekük számára kerestek alternatív iskolát, azonban megállapítható volt az is, hogy nem feltétlenül az integrált nevelést tartják fontosnak, ugyanis, bár több szülő keresett integráltan nevelő iskolát (14 esetben), nyolc esetben a szükségletnek megfelelő szegregált iskolát vagy osztályt tartották megfelelőnek. A speciális szükségletek kielégítése mellett megjelent továbbá az a szempont is, hogy az iskolának hangsúlyt kell fektetnie a tehetséggondozásra (5 item), valamint egy esetben, hogy az iskolában legyen iskola-előkészítő osztály.

A megfogalmazott elvárásokat elemezve láthatóvá vált, hogy a szülők a tanulás és a tanítás oldaláról egyaránt megközelítették az oktatást. A tanulásra vonatkozó elvárások száma (17 item) jelentősen alacsonyabb volt a tanításra vonatkozóan megfogalmazottakénál (115), amiből látszik, hogy a szülők gondolkodásának a fókuszában ez utóbbi állt.

A szülők tanulással kapcsolatos elvárásainak elemzése alapján megállapítható volt, hogy csak pozitív jelzőket használtak, mely szerint a tanulásnak örömet nyújtó tevékenységnek kell lenni, ami stresszmentes, játékos, motiváló, a gyermek aktív résztvevője, egyéni haladási ütemében zajlik és élmény a gyermek számára.

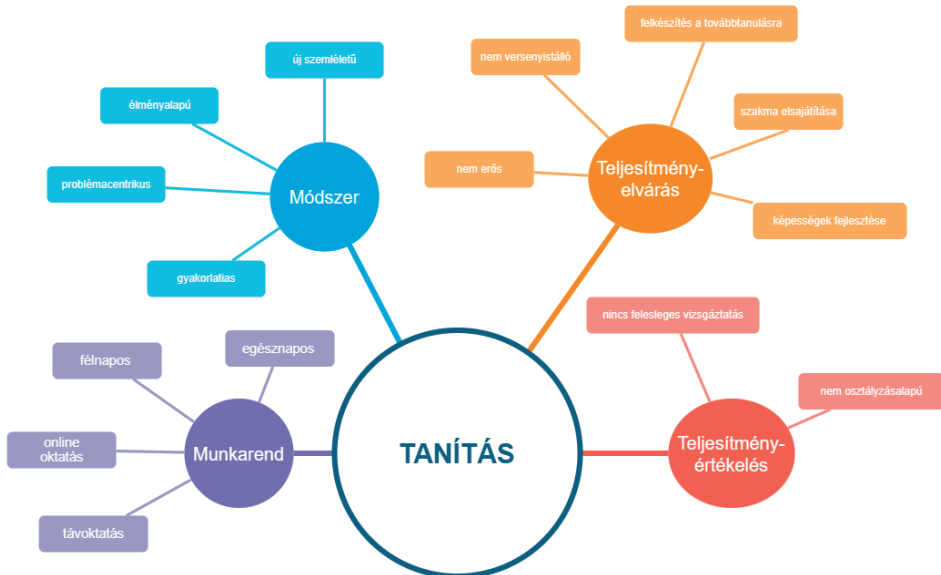
A tanításra vonatkozóan további alszempontokat lehetett azonosítani, ugyanis a szülők a tanításra mint tevékenységre nézve az elvárásaikat a tanár, a tantárgyi kínálat, a teljesítményelvárás, teljesítményértékelés, a módszerek és a munkarend szempontjából fogalmazták meg. A legtöbb itemet (58) az iskolában tanulható tantárgyak és tevékenységek vonatkozásában találtuk (8. ábra). Ezek fele az idegennyelv-tanulási lehetőségekre vonatkozott, ami alapján arra lehet következtetni, hogy ez kiemelten fontos szempont a szülők számára. A többi tantárgyra vonatkozó elvárás megoszlott az informatika, a sport és a különböző művészeti tevékenységek között. Ezeket összegezve elmondható, hogy a szülői elvárás egyfelől a nemzeti alaptantervvel való kompatibilitás a tanított tantárgyak és az ezáltal közvetített ismeretek vonatkozásában. Ez tükrözi, hogy a szülők számára fontos az iskolák közötti átjárhatóság biztosítása és a továbbtanulásra való felkészítés, amelyet a tanítással kapcsolatosan konkrét elvárásként is megfogalmaztak. Másfelől az is látható, hogy a NAT-ban meghatározottnál és a többségi iskolákban megszokottnál szélesebb tevékenységkínálatot is szeretnének, ami összhangban áll gyermekük

érdeklődésével is. Emellett megjelent az az elvárás is, hogy a tananyagot a hagyományos tantárgyak és tanóra helyett témahetek, projektek és gyakorlati helyzetek formájában dolgozzák fel.

8. ábra. A szülők elvárásai az iskola által kínált tantárgyak és tevékenységek vonatkozásában

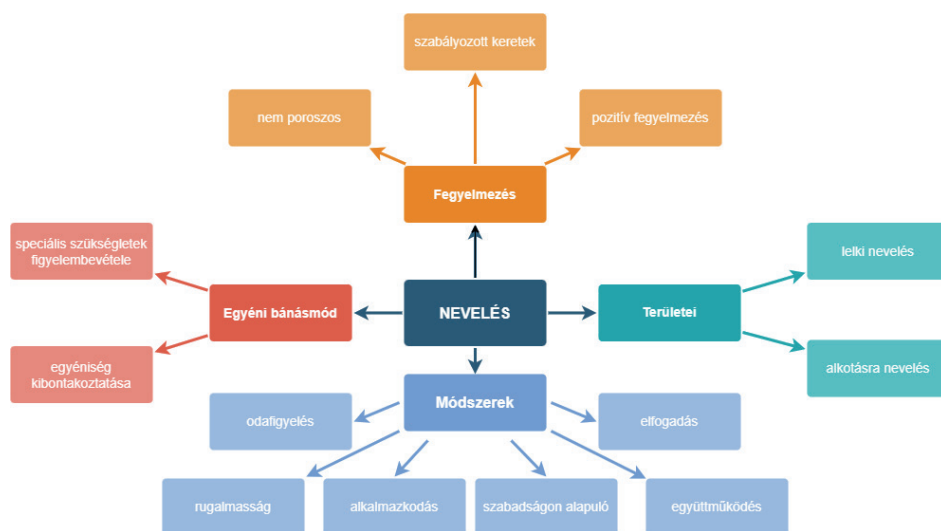
A tanításra mint tevékenységre és az azzal összefüggő teljesítményelvárásokra, teljesítményértékelésre vonatkozóan 18 elemet tudunk azonosítani (9. ábra).

9. ábra. A szülők tanításra mint tevékenységre vonatkozó elvárásai

A tanítás munkarendjével kapcsolatban (7 item) leginkább olyan elvárásokat találtunk, mint a távoktatás, az online oktatás, az egyéni tanrend, amelyek lehetőséget nyújtanak a rugalmas iskolába járásra, a tankötelezettség nem iskolába járással való teljesítésére, aminek korábban a szülői kérésre engedélyezett magántanulói jogviszony jelentősen nagyobb teret adott, mint a jelenlegi egyéni munkarend (Langerné Buchwald, 2022). A félnapos és az egésznapos iskola, ami a legközelebb áll a többségi iskolák munkarendjéhez és az iskolába járási kötelezettség teljesítési módjához, egy-egy esetben fordult elő. A tanítási módszerekre 4 item vonatkozott, és a hagyományos oktatási módszerek helyett a modern, új szemléletű tanítási módszerek – mint a problémacentrikus, élményalapú és gyakorlatias oktatás alkalmazása – jelent meg elvárásként. Az értékelésre és számonkérésre vonatkozóan megfogalmazódott, hogy ne legyen felesleges számonkérés, vizsgáztatás, és ne az osztályozás álljon a teljesítményértékelés középpontjában. A tanulói teljesítménnyel kapcsolatos elvárásokra 28 elem vonatkozott, melyből kirajzolódott egy nem túl erős (3 item) és nem „versenyistálló” jellegű (11 item) iskola képe, ahol azonban fontos a gyerekek képességeinek fejlesztése (6 item) és a felkészítés a továbbtanulásra vagy szakma elsajátítására.

Az iskolában folyó nevelésre vonatkozóan 26 esetben találtunk utalást, melyek egyrészt a nevelési módszereire, elveire és területeire vonatkoztak, másrészt konkrétan a fegyelmezés módjára (10. ábra).

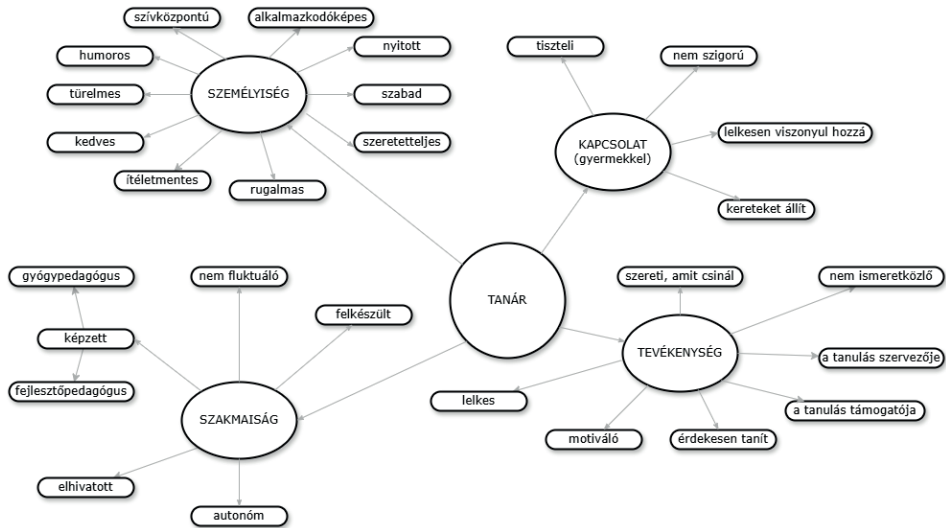

10. ábra. A szülők nevelésre vonatkozó elvárásai

A megfogalmazott elvárásokban hangsúlyt kaptak az egyéni bánásmódhoz köthető elvek, mint a speciális szükségletek figyelembevétele és az egyéniesség kibontakoztatása. A legtöbb elem a nevelés során alkalmazandó módszerekre vonatkozott (7 item), és látható, hogy a szülők az elfogadás, odafigyelés, rugalmasság, alkalmazkodás és együttműködésen alapuló nevelést tartják fontosnak, ami a szabadságot tiszteletben tartva, szabályozott keretek között zajlik. Emellett a fegyelmezéssel kapcsolatos elképzeléseiket is megfogalmazták. A szigorú fegyelmezés helyett a pozitív fegyelmezési módszerek alkalmazását tartják jónak, de mint ahogyan az már a tanításra vonatkozó elvárások esetében is azonosítható volt, elvárják a szabályok és a keretek kialakítását, felállítását.

A pedagógus

Az iskolában folyó oktató-nevelő munka szempontjából meghatározó tényezőnek tekinthető a pedagógus. A szülők pedagógussal kapcsolatos elvárásaira 38 ítem utalt, melyek egyfelől a tanár személyiségére és szakmai felkészültségére, másfelől a tanári tevékenységéhez való viszonyára és a gyermekkel való kapcsolatára vonatkoztak (11. ábra).

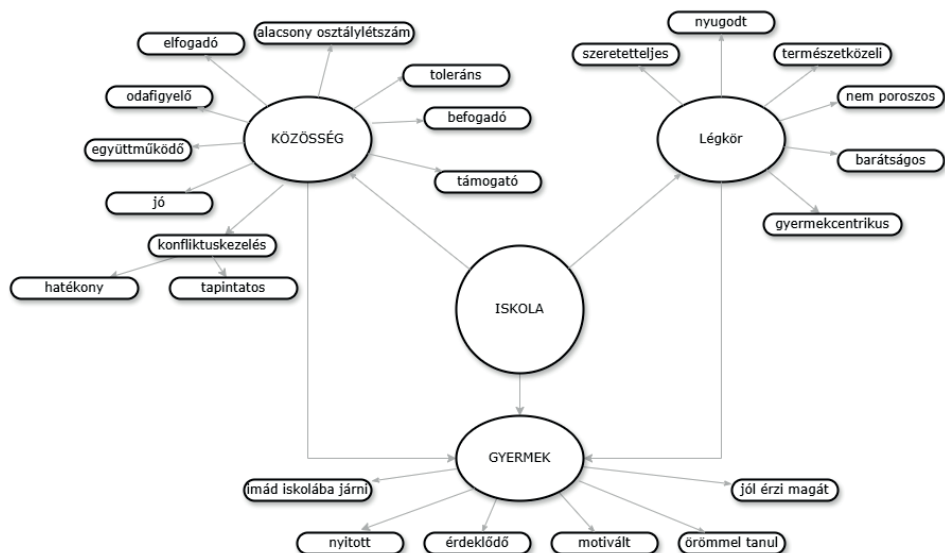

11. ábra. A szülők elvárásai a pedagógusokkal szemben

A szülők elvárásai szerint a jó pedagógus szakmai szempontból autonómiával rendelkezik, felkészült, és fontos a gyógypedagógiai vagy fejlesztőpedagógiai képzettsége, felkészültsége is, ami szintén azzal áll összefüggésben, hogy magas számban speciális szükségletű gyermekek számára kerestek a szülők alternatív iskolát. Emellett említették azt is, hogy az iskolában dolgozó pedagógusok fluktuációja ne legyen magas, azaz a szülők fontosnak tartják, hogy gyermekük számára biztos pont legyen a tanár személye. A pedagógus személyiségével kapcsolatosan azonosítható volt, hogy olyan tanárt, tanítót keresnek, aki nyitott, kedves, szeretetteljes, türelmes, humoros, szabad szellemű, és tud rugalmas lenni. A pedagógus és a gyermek közötti kapcsolat vonatkozásában elvárásként fogalmazták meg, hogy tiszteli a gyermeket, valamint – mint ahogyan ez már a neveléssel és az oktatással összefüggésben is látható volt – nem túl szigorú, de a kereteket és a szabályokat felállítja a gyermek számára. Oktató-nevelő munkája kapcsán fontosnak tartják, hogy szereti, amit csinál, érdekesen tanít és motiváló. Ez utóbbi pedagógusjellemző volt azonosítható a legmagasabb számban (7 esetben) a pedagógus személyével kapcsolatos elvárások között.

Az iskolai közösség és légkör

A posztok elemzése során az iskolai közösségre vonatkozóan 92 ítemet, a légkörre vonatkozóan 31 ítemet tudunk azonosítani, míg arra nézve, hogy a gyermekre hogyan hat az iskola, hat ítemet (12. ábra).

12. ábra. A szülők elvárásai az iskola közösségével és légkörével szemben

A közösség tekintetében kimagasló arányban – 49 esetben – mutatkozott szülői elvárás-ként az alacsony osztálylétszám. Ezt követte, hogy fontos számukra a jó közösség, amely elfogadó (11 esetben), toleráns (6 esetben), befogadó (5 esetben), támogató (4 esetben) és figyel a gyermekre (3 esetben), valamint említették (2 esetben) a pedagógus és a szülő közötti partneri együttműködést is mint elvárás az iskolai közösséggel szemben. A közösségen belüli konfliktusok kezelésével kapcsolatban megjelent elvárás-ként, hogy azokat hatékonyan és tapintatosan kezeljék az iskolában. Az iskolai légkört illetően, ami szoros összefüggésben van a közösség minőségével, legtöbbször a szeretetteljességet (12 esetben) és a nyugodtságot (7 esetben) fogalmazták meg, valamint azt, hogy a gyermek jól érzi magát az iskolában (6 esetben). Ezen kívül a természetközelség volt fontos szempont a szülők számára (3 esetben), illetve egy esetben pedig az, hogy ne uralkodjon poroszos légkör az iskolában, hanem helyette legyen barátságos és gyermekcentrikus. A posztok elemzése arra is rámutatott, hogy a szülő olyan iskolai közeget tart fontosnak, ami pozitív hatással van a gyermekekre: jól érzi magát az iskolában, nyitott és motivált, örömmel tanul, és szeret iskolába járni.

Az alternatív iskolával szembeni laikus szülői elvárások összehasonlítása a neveléstudományi és szakmai diskurzusban azonosítható alternatíviskola-értelmezéssel

Az előzőekben utaltunk arra, hogy a kutatás egyik korlátjának tekinthető, hogy a szociálismédia-posztokban a szülők az alternatív iskolával szembeni elvárásaikat laikus elképzeléseik, nézeteik alapján fogalmazzák meg, ezért érdemesnek látjuk ehelyütt a szülők laikus alternatíviskola-értelmezését összevetni a neveléstudományi szakirodalomban tetten érhető alternatíviskola-értelmezéssel. Annak ellenére, hogy mind a neveléstudomány, mind az alternatív iskolák szakmai képviselői tudják értelmezni az alternatív iskola fogalmát, és ismerik általános jellemzőit, a neveléstudományi szakirodalomban nem azonosítható az alternatív iskola egységes definíciója. Az alternatív iskolák magyarországi

megjelenésétől napjainkig terjedő időszakban a neveléstudományi szakirodalomban az alternatív iskola tizennégyféle meghatározása érhető tetten, a szakmai diskurzusban pedig három (Langerné Buchwald, 2022). Összevetve ezen alternatíviskola-értelmezések közös jellemzőit, mint a gyermekközpontú pedagógiai felfogás, a gyermek megismerése, a gyermeki személyiség fejlesztése, az életkori sajátosságok és szükségletek figyelembevétele, az egyéni bánásmód, a differenciált tanulás-szervezés, az alternatív tanulás-szervezési és értékelési módszerek alkalmazása a nevelés és az oktatás során, a megváltozott tantárgyi tartalmak és struktúra (komplex tárgyak, a hagyományostól eltérő tantárgyak), a megváltozott tanárszerep (mentor, segítő), valamint az iskola nyitott, a szülővel mint partnerrel együttműködő szervezetként való értelmezése (Langerné Buchwald, 2022), látható, hogy a szülők laikus alternatíviskola-értelmezése nagymértékben összecseng a tudományos diskurzusban tetten érhető alternatíviskola-értelmezéssel és a szakmai diskurzusban azonosítható önmeghatározással, és bár változatlanul a szülők laikus elképzeléseit tükrözik, szoros összefüggést mutatnak a tudományos-szakmai értelmezéssel, és így nem tekinthetők valós korlátozó tényezőnek az elemzés során, mint ahogyan azt a kutatás elején feltételeztük.

Az iskolaválasztási motívumok és az iskolával szembeni elvárások összehasonlítása a többségi és az alternatív iskolát választók körében

A tanulmány első részében összefoglaltuk azokat az eddig született kutatási eredményeket, amelyek a többségi, illetve a magán- és alternatív iskolát választó szülők iskolaválasztási motívumainak és iskolával szembeni elvárásainak feltárására irányultak. A továbbiakban ezeket szeretnénk összevetni jelen kutatás előzőekben ismertetett eredményeivel.

Az alternatív iskolát kereső szülők szociálismédia-felületen megjelent posztjainak tartalomelemzésével végzett vizsgálatunk eredménye jelentős eltérést mutat a kérdőíves, leginkább zárt kérdéseken, rangsoroláson alapuló vizsgálatok eredményétől, melynek háttérben feltételezhetően a két kutatási módszer közötti különbség áll. A zárt kérdéseket tartalmazó kérdőíves kutatás esetében előre meghatározott kategóriák segítségével kellett a szülőknek nyilatkozniuk iskolaválasztási motívumaikról, a posztok esetében azonban a szülők maguk döntöttek arról, hogy milyen információkat tartanak fontosnak abból a szempontból, hogy megtalálják gyermekük számára a megfelelő alternatív iskolát. Ezért a szülők posztjainak elemzése során az alternatív iskola választásának okaként szinte kizárólag többségi iskolában szerzett problémákat, negatív tapasztalatokat tudunk azonosítani, valamint emellett a gyermekük speciális szükségleteit tartották ebből a szempontból fontosnak. A kérdőíves kutatások eredményeként született iskolaválasztási motívumok a tartalomelemzés alapján pedig nem az okoknál, hanem az alternatív iskolával szembeni elvárások között jelentek meg.

Összevetve a kérdőíves kutatások többségi, állami iskolát választók iskolaválasztási motívumaira vonatkozó eredményeit az alternatív iskolát választók iskolával szembeni elvárásainak a szociálismédia-posztok tartalomelemzésén alapuló eredményekkel látható, hogy vannak olyan elemek, amelyek átfedést mutatnak. Ilyen többek között, hogy jók legyenek a pedagógusok, a gyerekek jól érezzék magukat az iskolában, az iskola fejlessze a gyermek speciális képességeit (vö. Hunyady és M. Nádasi, 2012), jó legyen az iskola légköre, valamint fontos szempont még az idegennyelv-tanítás, a pedagógiai megközelítésmód, a specializációs lehetőségek és a tehetséggondozás (vö. Fejes és mtsai, 2022). Ezek közül a magán-/alternatív iskolát választó szülők körében végzett kérdőíves kutatás eredményei között is megjelenik, hogy a gyerekek jól érezzék magukat, jók legyenek a pedagógusok, és az iskola fejlessze a gyermek speciális képességét

(vö. Hunyady, 2002). Közös elemként még a többségi iskolát választó szülők iskolaválasztási motívumaival az iskola lakóhelyhez való közelsége volt azonosítható, viszont míg ez a szempont a többségi iskolát választó szülők körében az elsődleges motívumok között szerepelt, addig a posztok elemzése alapján az alternatív iskolát választó szülők körében jelentősen kisebb mértékben játszott szerepet. Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy már önmagában az alternatív iskolák alacsony száma és területi elhelyezkedése gátolja ennek a szempontnak az érvényesíthetőségét az iskolaválasztásnál.

A hasonlóságok és átfedések mellett azonban találtunk olyan elemeket is, amelyek a posztok elemzése alapján az alternatív iskolát választók körében nem voltak azonosíthatók. Ilyen iskolaválasztási szempont a többségi, állami iskolát választó szülőknél, hogy a pedagógus rokonszenves legyen a gyermeknek, az iskola jó infrastruktúrával rendelkezzen, jó legyen a hírneve, alacsony legyen az iskolában, illetve az osztályban a különleges bánásmódot igénylő – roma, BTMN-es, SNI-s – tanulók száma (vö. Fejes és mtsai, 2022), továbbá, hogy jók legyenek az iskolának a teljesítménymutatói (iskolai eredmények, továbbtanulási arány, kompetenciamérés eredményei) (vö. Hunyady és M. Nádasi, 2012; Fejes és mtsai, 2022). Ezenkívül mind a többségi, állami iskolát, mind pedig az alternatív iskolát választó szülők körében megjelent iskolaválasztási szempontként, hogy hasonló gyerekek járjanak oda (vö. Hunyady, 2002; Hunyady és M. Nádasi, 2012), ami pedig szintén nem volt azonosítható az iskolaválasztási szempontoknál a tartalomelemzés eredményei alapján.

Az iskolával szembeni elvárásokat vizsgáló kérdőíves kutatások eredményeit összevetve tartalomelemzésünk eredményeivel szintén találunk hasonlóságokat, és mivel az iskolával szembeni elvárások és az iskolaválasztási motívumok között a többségi, állami iskolában végzett kérdőíves felmérés eredményeivel sok az átfedés, a továbbiakban csak azokat a hasonlóságokat vesszük számba, amelyeket az előzőekben nem említettünk. Ilyen közös elvárás a gyermekközpontú nevelés és oktatás, az egyéni fejlesztés, a jó bánásmód (vö. Tuza, 2011), a sikeres továbbtanulás vagy szakma elsajátítása (vö. Imre, 2002; Tuza, 2011), valamint hogy a tanárok megértőek és rugalmasak, jó a kapcsolatuk a gyerekekkel, és partnerként kezelik a szülőket (vö. Garbanczi Olasz és Szücsné Hütter, 2021). A többségi, állami

A hasonlóságok és átfedések mellett azonban találtunk olyan elemeket is, amelyek a posztok elemzése alapján az alternatív iskolát választók körében nem voltak azonosíthatók. Ilyen iskolaválasztási szempont a többségi, állami iskolát választó szülőknél, hogy a pedagógus rokonszenves legyen a gyermeknek, az iskola jó infrastruktúrával rendelkezzen, jó legyen a hírneve, alacsony legyen az iskolában, illetve az osztályban a különleges bánásmódot igénylő – roma, BTMN-es, SNI-s – tanulók száma, továbbá, hogy jók legyenek az iskolának a teljesítménymutatói (iskolai eredmények, továbbtanulási arány, kompetenciamérés eredményei). Ezenkívül mind a többségi, állami iskolát, mind pedig az alternatív iskolát választó szülők körében megjelent iskolaválasztási szempontként, hogy hasonló gyerekek járjanak oda, ami pedig szintén nem volt azonosítható az iskolaválasztási szempontoknál a tartalomelemzés eredményei alapján.

iskolát választó szülők iskolával szembeni elvárásai között megjelentek azonban olyan szempontok is, amelyek az alternatív iskolát választó szülők esetében kevésbé voltak hangsúlyosak a tartalomelemzés eredményei alapján. Ilyen volt többek között, hogy az iskola ismereteket adjon át, tanítsa meg írni, olvasni, számolni a gyermeket, segítse a pályaválasztásban (vö. Imre, 2002), legyenek jók az infrastrukturális feltételek, legyen rend és fegyelem az iskolában (vö. Tuza, 2011), és igazságosan értékeljenek a tanárok (vö. Garbanczi Olasz és Szűcsné Hütter, 2021).

A tartalomelemzés eredményeit összevetve az alternatív iskolát választó szülők iskolával szembeni elvárásaira vonatkozó eddigi vizsgálatok eredményeivel még több hasonlóság volt kimutatható közöttük, de a tartalomelemzés során kapott eredmények egy jóval árnyaltabb, részletesebb képet festenek az iskolával szemben támasztott szülői elvárásokról. Eltérés csak egy esetben volt kimutatható: az élet dolgai között való eligazodáshoz való hozzásegítés (Solymosi, 2014), ami nem jelent meg a tartalomelemzés során kimutatott elvárások között.

Az alternatív iskolát választó szülők posztjainak elemzése alapján összességében elmondható, hogy az igények és elvárások szabad megfogalmazásának köszönhetően jelentősen árnyaltabb képet kaptunk, és az iskolával szembeni elvárások tekintetében olyan elemeket is találtunk, amelyek a kérdőíves kutatás során nem voltak azonosíthatók. Ide sorolhatók az iskola fenntartója, a fizetendő szülői hozzájárulás mértékére vonatkozó elképzelések, amely szempont a többségi, állami iskolát választó szülők körében természetesen nem releváns, az alternatív/magániskolát választók körében azonban igen. Ezen túlmenően részletesebb kép rajzolódott ki a tantárgyi tanulást illetően, és megjelent a művészeti nevelés is mint elvárás az iskolával szemben. A nevelést és oktatást illetően a szülők elutasították a poroszos és versenyistálló jellegű iskolát, a hangsúlyt a speciális szükségletek kielégítésére, az egyéni bánásmódra és fejlesztésre helyezték. További eltérés, hogy a szülők kitértek az iskola, a tanulás munkarendjére is, ami az előző kutatások során nem volt kimutatható. A jó, felkészült tanár minden vizsgálat eredményben megjelent, a tartalomelemzés eredményei alapján azonban részletesen kirajzolódott, hogy mely személyes és szakmai tulajdonságokkal rendelkezik, milyen a kapcsolata a gyermekkel, és hogyan viszonyul a munkájához. Ezen túlmenően ki kell emelni azt a fontos különbséget, hogy az előző kutatások eredményei alapján az osztálylétszám nagysága nem fontos szempont, jelen kutatásban viszont kiemelt szerepet kapott az alacsony osztálylétszám az iskolával szembeni elvárások között.

Összegzés

A szociális médiában megjelent, alternatív iskolát kereső posztok tartalomelemzésének eredményei alapján elmondható, hogy egyfelől megerősítették az iskolaválasztási motívumok és az iskolával szembeni elvárások vizsgálatára irányuló eddigi kutatások eredményeit, másfelől egy, a gyermek jóllétéből kiinduló, több szempontból megközelített, árnyaltabb iskolakép rajzolódott ki a szülők által szabadon megfogalmazott okok és elvárások alapján. Ennek köszönhetően a hagyományos iskolaválasztási motívumok helyett az iskolaválasztás, az alternatív iskolára váltás teljesen más háttértényezője mutatkozott meg: a többségi iskolával kapcsolatos negatív tapasztalat, melynek forrása saját élmény vagy mások által szerzett tapasztalat egyaránt lehet. Hasonló eredményre jutottak egy németországi, szabad alternatív iskolák tanulói körében végzett kérdőíves kutatás során is, ahol a válaszok alapján kimutatták, hogy az alternatív iskola választásában meghatározó szerepe volt a nem alternatív iskolában átélt negatív élményeknek (vö. Randoll és mtsai, 2017). Ez rámutat egyrészt azokra a problémákra – mint bántalmazás, kirekesztés –, amelyekkel a gyermekek – kiemelten a speciális szükségletű gyermekek – a többségi

iskolákban szembesülnek, másrészt arra, hogy ezek kezelésére, megoldására a szülők ott nem látnak lehetőséget, emiatt pedig arra ösztönzik a szülőket, hogy alternatív iskolát keressenek gyermekük számára.

A szülők elvárásai alapján kirajzolódik a jó alternatív iskola képe is, amelynek legfőbb ismérve, hogy gyermekcentrikus, és biztosítja a gyermek jóllétét az iskolában. Figyelembe veszi a gyermek – akár speciális – szükségleteit, igényeit, valódi, szeretetteljes, elfogadó és befogadó közösségként működik, stresszmentes, motiváló tanulási környezetet biztosít, ahol felkészült, magasan képzett pedagógusok segítik korszerű pedagógiai módszereket alkalmazva a gyermeket a tanulásban, és készítik fel a továbbtanulásra, valamint nem várnak el működésükhöz jelentős anyagi hozzájárulást a szülőktől. A szülői elvárásokon keresztül egy erőteljes közoktatás-kritika is tetten érhető, hiszen szerintük a többségi közoktatási intézmények ezt nem tudják biztosítani a gyermekek számára, és ebből kifolyólag a kutatás eredményei nem csak az alternatív iskolák számára hasznosíthatóak, hanem a többségi közoktatási intézmények számára is azért, hogy rámutatnak azokra a problémákra és területekre, ahol szükségesnek mutatkozik a változás.

A szülők elvárásai alapján kirajzolódik a jó alternatív iskola képe is, amelynek legfőbb ismérve, hogy gyermekcentrikus, és biztosítja a gyermek jóllétét az iskolában. Figyelembe veszi a gyermek – akár speciális – szükségleteit, igényeit, valódi, szeretetteljes, elfogadó és befogadó közösségként működik, stresszmentes, motiváló tanulási környezetet biztosít, ahol felkészült, magasan képzett pedagógusok segítik korszerű pedagógiai módszereket alkalmazva a gyermeket a tanulásban, és készítik fel a továbbtanulásra, valamint nem várnak el működésükhöz jelentős anyagi hozzájárulást a szülőktől.

Langerné Buchwald Judit

ELTE PPK

Irodalom

- Andor, M. & Liskó, I. (1999). *Iskolaválasztás és mobilitás*. Iskolakultúra. 18–50.
- Bajomi, I. (2007). Az önkormányzatok és az iskolai szegregáció Budapest egyes kerületeiben és vidéken. In Enyedi, Gy. (szerk.), *A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai*. MTA Társadalomkutató Központ. 217–246.
- Ball, S. J., Bowe, R. & Gewirtz, S. (1995). Circuits of schooling: a sociological exploration of parental choice of school in social class contexts. *Sociological Review*, 43(1), 52–58. DOI: [10.1111/j.1467-954X.1995.tb02478.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1995.tb02478.x)
- Bell, C. A. (2009). All Choices Created Equal? The Role of Choice Sets in the Selection of Schools. *Peabody Journal of Education*, 84(2), 191–208. DOI: [10.1080/01619560902810146](https://doi.org/10.1080/01619560902810146)
- Berényi, E. (2018). Szabad iskolaválasztás és szegregáció. In Fejes, J. B. & Szűcs, N. (szerk.), *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Motiváció Oktatási Egyesület. 57–66.
- Berényi, E., Berkovits, B. & Eröss, G. (2008). Iskola-rendszer és szabad választás. A jóindulatú szegregációról. In Berényi Eszter, Berkovits Balázs & Eröss Gábor (szerk.), *Iskolarend. Kiváltság és különbségtétel a közoktatásban*. Gondolat Kiadó. 15–26.
- Bosetti, L. (2004). Determinants of school choice: understanding how parents choose elementary schools in Alberta. *Journal of Education Policy*, 19(4), 387–405. DOI: [10.1080/0268093042000227465](https://doi.org/10.1080/0268093042000227465)
- Bransford, J. D., Brown, A. L. & Cocking, R. R. (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. National Academy Press.

- Csapó, B. (2003). Az iskolai osztályok közötti különbségek és az oktatási rendszer demokratizálása. *Iskolakultúra*, 13(8), 107–117.
- Engler, Á. & Bocsi, V. (2016). Tradicionális és nem tradicionális női hallgatók: a hallgatói magatartás és az akadémiai értékek gender-olvasata: A tanulmányi eredményesség és motiváció gender összefüggései nappali és levelező tagozatos egyetemi hallgatók körében. In Tóth, P. & Holik, I. (szerk.), *Új kutatások a neveléstudományokban 2015. Pedagógusok, tanulók, iskolák – az értékformálás, az értékközvetítés és az értékkeremtés világa*. ELTE Eötvös Kiadó. 151–165.
- Fejes, J. B. (2013). Miért van szükség deszegregációra? In Fejes, J. B. & Szűcs, N. (szerk.), *A szege-di és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai*. Belvedere Meridionale. 15–35. DOI: [10.14232/belv-book.2013.58504.a](https://doi.org/10.14232/belv-book.2013.58504.a)
- Fejes, J. B., Bugyi, A., Szűcs, N. & Tóth, E. (2022). Szülői preferenciák és tapasztalatok az általános iskola választásával összefüggésben. *Gyermeknevelés*, 10(4), 26–49. DOI: [10.31074/gynft.2022.4.26.49](https://doi.org/10.31074/gynft.2022.4.26.49)
- Fényes, H. (2009). Nemek szerinti iskolai eredményesség és a férfihátrány hipotézis. *Magyar Pedagógia*, 109(1), 77–101.
- Fényes, H. (2010). *A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. A nők hátrányainak felszámolóddása?* Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Garbaczné Olasz, A. & Szűcsné Hütter, E. (2021). Az iskola színvonala, eredményessége, vonzereje. In Falus, I. & Szűcs, I. (szerk.), *A gyakorlótól a szakmai fejlesztő iskoláig*. EKKE Liceum Kiadó. 115–156. DOI: [10.46403/Agyakorlotol.2021.115](https://doi.org/10.46403/Agyakorlotol.2021.115)
- Goldring, E. B. & Phillips, K. J. R. (2008). Parent preferences and parent choices: the public–private decision about school choice. *Journal of Education Policy*, 23(3), 209–230. DOI: [10.1080/02680930801987844](https://doi.org/10.1080/02680930801987844)
- H. Sas, J. (1984). *Nőies nők és férfias férfiak. A nőkkel és férfiakkal kapcsolatos sztereotípiák élete, eredete és szocializációja*. Akadémiai Kiadó.
- Hricsovinyi, J. & Józsa, K. (2018). Iskolaválasztás és szelekció. In Fejes, J. B. & Szűcs, N. (szerk.), *Én vétkem*. Motiváció Oktatási Egyesület. 129–146.
- Hunyady, Gy.-né (2002). Iskola-imázs. A nevelő intézmény percepciója a szülők körében. *Iskolakultúra*, 12(4), 29–39.
- Hunyady, Gy.-né (2014). A szülők iskolaképe. In M. Nádasi, M., Hunyadi, Gy.-né & Serfőző, M. (szerk.), *Az iskola a pedagógusok, a szülők és a gyermekek szemével*. ELTE Eötvös Kiadó. 40–46.
- Hunyady, Gy.-né & M. Nádasi, M. (2014). A szülők és gyerekeik iskolaképe. In M. Nádasi, M., Hunyadi, Gy.-né & Serfőző, M. (szerk.), *Az iskola a pedagógusok, a szülők és a gyermekek szemével*. ELTE Eötvös Kiadó. 95–112.
- Imre, A. (2002). Szülők és iskola. *Educatio*, 3, 498–503.
- Józsa, K. & Hricsovinyi, J. (2011). A családi háttér szerepe az óvoda-iskola átmenet szelekciós mechanizmusában. *Iskolakultúra*, 21(6–7), 12–29.
- Kertesi, G. & Kézdi, G. (2009). Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. *Közgazdasági Szemle*, 56(11), 959–1000.
- Kuckartz, U. (2012). *Qualitative Inhaltsanalyse. Methoden, Praxis, Computerunterstützung*. Beltz Juventa.
- Langerné Buchwald, J. (2022). *Alternativitás és pluralizmus a magyar közoktatásban és pedagógusképzésben a rendszerváltozástól napjainkig*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Langerné Buchwald, J. (2023). A szülői részvétel szerepe az alternatív iskolákban és a tanulóközösségekben. *Képzés és Gyakorlat*, 21(1), 17–32. DOI: [10.17165/tp.2023.1.17-32](https://doi.org/10.17165/tp.2023.1.17-32)
- Langerné Buchwald, J. & Muiy, Gy. (2020). Az alternatív oktatás finanszírozásának változása a rendszerváltozástól napjainkig. *Új Pedagógiai Szemle*, 70(7–8), 26–46.
- Lénárd, A. (2009). A laikus pedagógiai nézetek megjelenése az interneten [melléklet]. *Iskolakultúra*, 19(1-2), 3–11. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/20813>
- M. Nádasi, M. (2006). Pedagógikum a hétköznapokban. In M. Nádasi, M. (szerk.), *A gyakorlati pedagógiai néhány alapkérdése*. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet. 4–10.
- Perlusz, A. & Panyik, B. (2023). *Country Sheets on Inclusiveness in Mainstream Schools (HU)*. Act Inclusive — Erasmus-Edu-2022-PCOOP-ENGO. https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/D2.2_Country-sheet_HU_magyarA.pdf Utolsó letöltés: 2024. 11. 10.
- Randoll, D., Graudenz, I. & Peters, J. (2017). *Bildungserfahrungen an Freien Alternativschulen*. Springer VS. DOI: [10.1007/978-3-658-14636-8](https://doi.org/10.1007/978-3-658-14636-8)
- Reay, D. & Lucey, H. (2000). Children, School Choice and Social Differences. *Educational Studies*, 26(1), 83–100. DOI: [10.1080/03055690097754](https://doi.org/10.1080/03055690097754)
- Rostás, R. & Fodorné Bajor, B. (2003). „...könnyebb a lányoknak, mert a fiúk elevennek születtek”. *Új Pedagógiai Szemle*, 53(12), 95–106.
- Sági, M. (2003). Az iskolaválasztás oksági modellje a racionalisceselevés-elmélet alapján. In Lannert, J. (szerk.), *Hogyan tovább? Pályaválasztási elképzelések Magyarországon*. OKI. 21–37.
- Sántha, K. (2022). *Kvalitatív tartomelemzés*. Eötvös József Könyvkiadó.

- Solymosi, K. (2013). *Iskolaválasztás – a háttérben húzódo motivációk és nézetek*. International Research Institute. <https://www.irisro.org/pedagogia2013januar/0501SolymosiKatalin.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 11. 10.
- Solymosi, K. (2014). *Nézetek és motivációk az iskolaválasztás háttérében*. Kézirat.
- Tuza, T. (2011). Mit vár el a szülő...? *Módszertani Közlemények*, 51(1), 7–10.
- Vincent, C., Braun, A. & Ball, S. J. (2010). Local links, local knowledge: Choosing care settings and schools. *British Educational Research Journal*, 36(2), 279–298. DOI: 10.1080/01411920902919240
- Vosniadou, S. (2001). *How Children Learn*. (Educational Practices Series; Vol. 7). International Academy of Education (IAE) and the International Bureau of Education (UNESCO). <http://www.ibe.unesco.org/en/document/how-children-learn-educational-practices-7>

Absztrakt

Az iskolaválasztás fontos mérföldkő egy család életében, mellyel a szülők célja, hogy a lehető legjobb oktatást és nevelést nyújtó iskolát válasszák gyermekük számára (Andor és Liskó, 1999). Ennek köszönhetően az iskolaválasztás a neveléstudományi érdeklődés középpontjába került, és számos kutatás irányult – jellemzően nagy mintán végzett kérdőíves kutatás módszerével – az iskolaválasztást meghatározó tényezők, az iskolával szembeni elvárások és a szülők iskolaképének feltárására. Jelen tanulmány ezeket az eredményeket szeretné kiegészíteni, árnyalni az alternatív iskolát választani szándékozó szülők körében végzett kvalitatív elemzésen alapuló kutatás eredményeinek bemutatásával, melynek keretében egy közismert szociálismédia-felületen található, az alternatív iskolák iránt érdeklődőket tömörítő nyilvános csoport olyan posztjait vizsgáltuk tartalomelemzés módszerével, amelyekben a szülők alternatív iskolát kerestek gyermekeik számára.

Kulcsszavak: alternatív iskolák, iskolaválasztási motívumok, elvárások az iskolával szemben